

Inhoud en doel van de opdracht

Na een inleiding door de docent gaan leerlingen aan de slag met een onderzoeksopdracht bij Vergilius' presentatie van het schild van Aeneas. Ze analyseren en tekenen een deel van het schild en zoeken op wat de verhalen zijn die horen bij de afbeeldingen. In een klassikale presentatie proberen de leerlingen hun afzonderlijke tekeningen te construeren tot een volledig schild en interpreteren ze samen met de docent de rol van het schild in de *Aeneis* van Vergilius.

Klassikale inleiding: notities voor de docent

De klassikale inleiding bestaat uit een introductie van Vergilius en een korte introductie van het schild. Dit duurt ongeveer een half lesuur (25 minuten).

- Vergilius leefde ten tijde van keizer Augustus. Augustus vroeg hem een epos over zichzelf of toch in elk geval over de grootsheid van Rome te schrijven.
- Vergilius heeft uiteindelijk een epos geschreven, maar daarin ligt de nadruk niet op Augustus, al komt de grootsheid van Rome wel aan bod. De hoofdpersoon is een Trojaan, Aeneas, die de val van Troje had meegemaakt.
- Er is wel een verbinding tussen Augustus en Aeneas. Aeneas was namelijk de zoon van Venus. En Augustus liet zich erop voorstaan ook van de godin Venus af te stammen (via Julius Caesar). Vergilius schreef met zijn *Aeneis* dus geen epos over Augustus, maar wel over diens verre voorvader Aeneas.
- Ook de grootsheid van Rome wist Vergilius in zijn verhaal te verwerken, ondanks dat het verhaal zich honderden jaar voor de stichting van de stad afspeelt. Dat deed Vergilius door goden en zieners in zijn verhaal aan Aeneas te laten voorspellen wat zijn nakomelingen zouden gaan doen. Zo kon Vergilius indirect onderdelen van de geschiedenis van Rome in zijn verhaal opnemen.
- Kennen leerlingen andere manieren om flashbacks en flashforwards in een verhaal op te nemen?
- Eén manier is de beschrijving van een object en dat is de manier die gebruikt is in de schildbeschrijving die het onderwerp is van de onderzoeksopdracht.
- Aeneas krijgt het schild van zijn moeder, de godin Venus. Die heeft het laten maken door de god Vulcanus, haar echtgenoot (zie tekst voor leerling hieronder).
- Vulcanus had voorspellers gesproken en kon zo Aeneas' toekomst op het schild afbeelden. (Deze 'toekomst' ligt natuurlijk eigenlijk in het verleden van de verteller).
- De verteller zegt dat het schild niet in woorden te vatten is, maar geeft vervolgens wel een uitgebreide beschrijving van het schild. Veel geleerden hebben zich afgevraagd of er aan de hand van deze beschrijving een echt schild te maken is. Wij gaan ook het antwoord zoeken op de vragen:
 - Kun je een kunstwerk in woorden beschrijven?
 - Kun je een beschreven kunstwerk tekenen?
 - Hoe kunnen we dat testen?
 - Waarom bevat de *Aeneis* een kunstwerk in woorden?

- Praktische uitleg opdracht.
- Voor de hand-out met inleiding zie pp. 4-5 (één per leerling).
- Voor de werkbladen zie pp. 6-27 (één per groep).
- Voor de tekenbladen zie pp. 28-38 (één per groep).

Opdracht

De leerlingen krijgen in groepen van twee of drie een blad met de vragen bij de passage en een blad waar ze de tekening op moeten maken (met daarop alleen de passage). Leerlingen voeren de opdrachten uit, in ongeveer twee lessen (eventueel met huiswerk). Ze hebben daarbij naslagwerken en/of internet nodig.

Nabespreking

Klassikale nabespreking aan de hand van de tekeningen (gescand en getoond op het smart board). Dit duurt ongeveer een les.

- De leerlingen houden korte spreekbeurten bij hun tekening.
- De leerlingen discussiëren onder leiding van de docent over de constructie van het schild: welke afbeelding moet (ongeveer) waar een plaats krijgen?
- Beantwoorden vragen: Kun je een kunstwerk in woorden beschrijven? En, kun je een beschreven kunstwerk tekenen?
- Beantwoorden vraag (en terugverwijzen naar inleiding): Waarom bevat de *Aeneis* een kunstwerk in woorden?

Tekenen met woorden:

een onderzoeksopdracht over het schild van Aeneas

Een plaatje zegt meer dan duizend woorden, maar wat nou als je alleen maar woorden hebt? Kun je een kunstwerk in woorden weergeven? En, kun je, als dat eenmaal gedaan is, aan de hand van die woorden dan het kunstwerk alsnog tekenen? Waarom zou een verteller een kunstwerk in woorden op willen nemen in zijn verhaal? Dat zijn de vragen die we in deze opdracht gaan onderzoeken.

We voeren ons onderzoek uit aan de hand van de beschrijving van het schild van Aeneas. Deze schildbeschrijving komt uit Vergilius' *Aeneis*. Aeneas kreeg het schild van zijn moeder, de godin Venus:

*Tussen hemelse wolken daalde een stralende Venus
met de geschenken. Toen zij haar zoon had gezien uit de verte
– hij had zich afgezonderd diep in het dal bij het water –
verscheen zij aan hem en sprak hem toe met de volgende woorden:
'Hier, dit zijn de geschenken die ik je beloofd heb, kunstig
gemaakt door mijn echtgenoot. Zoon, daag hen uit naar het slagweveld,
die driftige Turnus en zijn hoogmoedige Laurentijnen.'
Na deze woorden onttrok zij zich niet aan Aeneas' omhelzing.
Zij legt de blinkende wapens onder een eik voor hem neer en
hij, ten zeerste verguld met de eervolle gaven van Venus,
heeft geen ogen genoeg om alles te kunnen bekijken.
Vol bewondering draait hij met armen en handen de helm die
huiveringwekkend zwaait met zijn pluimen en vlammen uitbraakt,
het dodende zwaard, het stugge, geweldige harnas van bloedrood
brons; het glanst als een donkere wolk die vurig ontvlamt door
zonnestrallen en tot in de verte een gloed laat weerkaatsen;
daarna de scheenplaten, glimmend van goud en gezuiverd zilver,
de lans en het schild **met zijn niet in woorden te vatten gelaagdheid.***

Vergilius, *Aeneis* 8.608-625, in de vertaling van Piet Schrijvers (2011, Groningen)

De verteller zegt dat het schild niet in woorden te vatten is, maar geeft vervolgens wel een uitgebreide beschrijving van het schild. Hij schenkt daarbij veel aandacht aan de mensen en objecten die erop zijn afgebeeld. Dit zijn mensen en objecten die belangrijk waren voor de geschiedenis van Rome. Is het Vergilius gelukt om met woorden te tekenen?

Veel geleerden hebben zich al afgevraagd of er aan de hand van deze beschrijving een echt schild te maken is. Wij gaan dat ook onderzoeken en stellen daarbij de volgende vragen:

- Kun je een kunstwerk in woorden beschrijven?
- Kun je een beschreven kunstwerk tekenen?
- Waarom neemt een verteller of in dit geval de verteller van de *Aeneis* een kunstwerk in woorden in zijn verhaal op?

De geschiedenis van Rome op het schild van Aeneas

Passage 1:

*Op het schild had Vulcanus, die, ingelicht door profeten,
met de toekomst bekend was, het geschiedverhaal van Italië
en de Romeinse triomfen gesmeed. Daar waren de hele
stamboom vanaf Ascanius en de reeks van oorlogen zichtbaar.
Hij had de wolvin afgebeeld, na de baring en languit liggend
in de begroeide grot van Mars: de spelende tweeling
kroop naar haar tepels en zoog zonder angst aan de volle borst
van de moeder; zij, met haar lange nek naar achter gebogen,
knuffelt de knaapjes om beurten en vormt, al likkend, hun lijffjes.*

Onderzoeksvragen:

1. Wat staat er eigenlijk op jullie deel? Neem onderstaande tabel over en noteer ieder mens, dier of object dat te zien is. Schrijf ook op wat ze doen en of er informatie over bijvoorbeeld kleuren gegeven wordt.

Mens, object, dier:	Activiteit	Informatie over uiterlijk

2. Lees de tekst aandachtig en beantwoord de volgende vragen met behulp van naslagwerken en internet:
 - a) Deze passage bestaat uit de inleiding op het hele schild en een eerste afbeelding. Waar stopt de inleiding?
 - b) Wie worden er bedoeld met 'de spelende tweeling'?
 - c) Wat is het verhaal hierbij?
 - d) Noteer ook de gebruikte boeken en websites.
3. Is jouw deel van het schild precies te tekenen? Teken dit deel van het schild, eerst in kladversie en dan op blad 2 (het blad met alleen de tekst van jouw passage).
4. Noteer de aanwijzingen die jouw passage bevat over de positie van de afbeelding in het grotere geheel.

5. Zorg dat je mondeling aan de klas kunt uitleggen wat je getekend hebt: je moet je tekening als het ware kunnen ondertitelen terwijl die aan de hele klas getoond wordt. Ook moet je zeggen of je weet waar jouw afbeelding op het grote klassenschild moet komen.

Werkwijze

Wat?	Wanneer?
Tekst aandachtig lezen en tabel invullen	
Informatie zoeken in boeken en op internet aan de hand van de vragen	
Kladversie tekening	
Maken netversie tekening	
Uitleg tekening aan klas	

De geschiedenis van Rome op het schild van Aeneas

Passage 2:

*Vlak in de buurt had hij Rome en de Sabijnse vrouwen gegraveerd:
ze werden op de tribunes geschaakt na afloop
van de plechtige circusspelen; een oorlog ontvlamde
tussen Romeinen, koning Tatius en de strenge Curensers.
Daarachter stonden de koningen, die vrede hadden gesloten,
volledig bewapend voor Jupiters altaar, ze hielden een plengschaal
vast en slachtten een varken om het verdrag te bezegelen.*

Onderzoeksvragen:

1. Wat staat er eigenlijk op jullie deel? Neem onderstaande tabel over en noteer ieder mens, dier of object dat te zien is. Schrijf ook op wat ze doen en of er informatie over bijvoorbeeld kleuren gegeven wordt.

Mens, object, dier:	Activiteit	Informatie over uiterlijk

2. Lees de tekst aandachtig en beantwoord de volgende vragen met behulp van naslagwerken en internet:
 - a) Wie worden er bedoeld met 'de Sabijnse vrouwen' (of: maagden)?
 - b) Wat is het verhaal over de Sabijnse vrouwen?
 - c) Noteer ook de gebruikte boeken en websites.
3. Is jouw deel van het schild precies te tekenen? Teken dit deel van het schild, eerst in kladversie en dan op blad 2 (het blad met alleen de tekst van jouw passage).
4. Noteer de aanwijzingen die jouw passage bevat over de positie van de afbeelding in het grotere geheel.
5. Zorg dat je mondeling aan de klas kunt uitleggen wat je getekend hebt: je moet je tekening als het ware kunnen ondertitelen terwijl die aan de hele klas getoond wordt. Ook moet je zeggen of je weet waar jouw afbeelding op het grote klassenschild moet komen.

Werkwijze

Wat?	Wanneer?
Tekst aandachtig lezen en tabel invullen	
Informatie zoeken in boeken en op internet aan de hand van de vragen	
Kladversie tekening	
Maken netversie tekening	
Uitleg tekening aan klas	

De geschiedenis van Rome op het schild van Aeneas

Passage 3:

*Op een ander tafereel trokken paarden, door zweepen gedreven,
Mettius in vier stukken -Albaan, had je woord maar gehouden!
Tullius sleept het verscheurde lijk van de landverrader
dwars door de bossen, bloeddruppels druipen van doornige struiken.
Elders geeft Porsenna bevel de verbannen Tarquinius
weer op te nemen: de stad wordt door vele soldaten belegerd,
Aeneaden grijpen hun zwaarden in dienst van de vrijheid;
levensecht was hij afgebeeld in zijn dreigende woede:
Cocles had het bestaan om de brug te slechten en Cloelia
zwom in de Tiber nadat zij haar ketenen had verbroken.*

Onderzoeksvragen:

1. Wat staat er eigenlijk op jullie deel? Neem onderstaande tabel over en noteer ieder mens, dier of object dat te zien is. Schrijf ook op wat ze doen en of er informatie over bijvoorbeeld kleuren gegeven wordt.

Mens, object, dier:	Activiteit	Informatie over uiterlijk

2. Lees de tekst aandachtig en beantwoord de volgende vragen met behulp van naslagwerken en internet:
 - a) Wie zijn Mettius, Tullius, Porsenna, Tarquinius, Cocles en Cloelia?
 - b) Waarom zegt de verteller tegen Mettius: '*Albaan, had je woord maar gehouden*'?
 - c) Wat is het verhaal over Cocles?
 - d) Noteer ook de gebruikte boeken en websites.
3. Is jouw deel van het schild precies te tekenen? Teken dit deel van het schild, eerst in kladversie en dan op blad 2 (het blad met alleen de tekst van jouw passage).
4. Noteer de aanwijzingen die jouw passage bevat over de positie van de afbeelding in het grotere geheel.

5. Zorg dat je mondeling aan de klas kunt uitleggen wat je getekend hebt: je moet je tekening als het ware kunnen ondertitelen terwijl die aan de hele klas getoond wordt. Ook moet je zeggen of je weet waar jouw afbeelding op het grote klassenschild moet komen.

Werkwijze

Wat?	Wanneer?
Tekst aandachtig lezen en tabel invullen	
Informatie zoeken in boeken en op internet aan de hand van de vragen	
Kladversie tekening	
Maken netversie tekening	
Uitleg tekening aan klas	

De geschiedenis van Rome op het schild van Aeneas

Passage 4:

*Manlius stond op de top van het schild: hij verdedigt de burcht,
de Capitolijnse tempel en de steile rots van Tarpeia;
in ruw reliëf is het strodak gemaakt van Romulus' hut
en langs de vergulde zuilen fladdert een zilveren gans
die snaterend lijkt te gakken: 'Galliërs staan op de drempel';
Galliërs sluipen omhoog door de struiken, ze trachten, beveiligd
door het geschenk van het nachtelijk duister, de burcht te bezetten;
hij heeft hun haren gesmeed van goud, van goud zijn hun kleren,
korte mantels zijn fraai gestreept, hun blanke halzen
dragen een ketting van goud, hun hand is voorzien van een tweetal
alpen spiesen, lange schilden beschermen hun lichaam.*

Onderzoeksvragen:

1. Wat staat er eigenlijk op jullie deel? Neem onderstaande tabel over en noteer ieder mens, dier of object dat te zien is. Schrijf ook op wat ze doen en of er informatie over bijvoorbeeld kleuren gegeven wordt.

Mens, object, dier:	Activiteit	Informatie over uiterlijk

2. Lees de tekst aandachtig en beantwoord de volgende vragen met behulp van naslagwerken en internet:
 - a) Wie is Manlius?
 - b) Wat is de rots van Tarpeia?
 - c) Wat is het verhaal over de ganzen?
 - d) Noteer ook de gebruikte boeken en websites.
3. Is jouw deel van het schild precies te tekenen? Teken dit deel van het schild, eerst in kladversie en dan op blad 2 (het blad met alleen de tekst van jouw passage).
4. Noteer de aanwijzingen die jouw passage bevat over de positie van de afbeelding in het grotere geheel.

5. Zorg dat je mondeling aan de klas kunt uitleggen wat je getekend hebt: je moet je tekening als het ware kunnen ondertitelen terwijl die aan de hele klas getoond wordt. Ook moet je zeggen of je weet waar jouw afbeelding op het grote klassenschild moet komen.

Werkwijze

Wat?	Wanneer?
Tekst aandachtig lezen en tabel invullen	
Informatie zoeken in boeken en op internet aan de hand van de vragen	
Kladversie tekening	
Maken netversie tekening	
Uitleg tekening aan klas	

De geschiedenis van Rome op het schild van Aeneas

Passage 5:

*Verder had hij springende Saliërs, naakte Lupercen,
hun met een woldraad omwonden mutsen en heilige schilden
uitgehamerd; op verende wagens vervoeren de moeders
hun vrome gaven door Romes straten. Het volgende smeedwerk
toont het beeld van de Tartarus, de poort van de Hades,
helse straffen, en jou, Catilina, terwijl je hangt
aan een dreigende rots en siddert van angst voor de wraakgodinnen,
verder het afgescheiden Elysium met Cato als rechter.*

Onderzoeksvragen:

1. Wat staat er eigenlijk op jullie deel? Neem onderstaande tabel over en noteer ieder mens, dier of object dat te zien is. Schrijf ook op wat ze doen en of er informatie over bijvoorbeeld kleuren gegeven wordt.

Mens, object, dier:	Activiteit	Informatie over uiterlijk

2. Lees de tekst aandachtig en beantwoord de volgende vragen met behulp van naslagwerken en internet:
 - a) Wat zijn de *Lupercalia* voor feest?
 - b) Wie is Catilina?
 - c) Wie is Cato?
 - d) Noteer ook de gebruikte boeken en websites.
3. Is jouw deel van het schild precies te tekenen? Teken dit deel van het schild, eerst in kladversie en dan op blad 2 (het blad met alleen de tekst van jouw passage).
4. Noteer de aanwijzingen die jouw passage bevat over de positie van de afbeelding in het grotere geheel.

5. Zorg dat je mondeling aan de klas kunt uitleggen wat je getekend hebt: je moet je tekening als het ware kunnen ondertitelen terwijl die aan de hele klas getoond wordt. Ook moet je zeggen of je weet waar jouw afbeelding op het grote klassenschild moet komen.

Werkwijze

Wat?	Wanneer?
Tekst aandachtig lezen en tabel invullen	
Informatie zoeken in boeken en op internet aan de hand van de vragen	
Kladversie tekening	
Maken netversie tekening	
Uitleg tekening aan klas	

De geschiedenis van Rome op het schild van Aeneas

Passage 6:

*Tussen deze taferelen schittert de brede band
van de zee, gezwollen in goud, en schuimt het email van de golven;
dolfijnen van zilver zwemmen in cirkels rond in het water
dat zij doorklieven en met hun staarten helder doen schuimen.
In het midden zag men twee vloten, met koper beslagen,
de zeeslag bij Actium, die heel de Leucatische rotskust
met oorlogsgeweld overspoelde in een gouden branding van golven.*

Onderzoeksvragen:

1. Wat staat er eigenlijk op jullie deel? Neem onderstaande tabel over en noteer ieder mens, dier of object dat te zien is. Schrijf ook op wat ze doen en of er informatie over bijvoorbeeld kleuren gegeven wordt.

Mens, object, dier:	Activiteit	Informatie over uiterlijk

2. Lees de tekst aandachtig en beantwoord de volgende vragen met behulp van naslagwerken en internet:
 - a) Wie vochten er in de slag bij Actium?
 - b) Waarom vochten ze?
 - c) Noteer ook de gebruikte boeken en websites.
3. Is jouw deel van het schild precies te tekenen? Teken dit deel van het schild, eerst in kladversie en dan op blad 2 (het blad met alleen de tekst van jouw passage).
4. Noteer de aanwijzingen die jouw passage bevat over de positie van de afbeelding in het grotere geheel.
5. Zorg dat je mondeling aan de klas kunt uitleggen wat je getekend hebt: je moet je tekening als het ware kunnen ondertitelen terwijl die aan de hele klas getoond wordt. Ook moet je zeggen of je weet waar jouw afbeelding op het grote klassenschild moet komen.

Werkwijze

Wat?	Wanneer?
Tekst aandachtig lezen en tabel invullen	
Informatie zoeken in boeken en op internet aan de hand van de vragen	
Kladversie tekening	
Maken netversie tekening	
Uitleg tekening aan klas	

De geschiedenis van Rome op het schild van Aeneas

Passage 7:

Rechts leidt keizer Augustus de Italiërs, met aan zijn zijde senaat en volk van Rome, Penaten en machtige goden: hij staat hoog op de plecht en wordt omstraald door een blijde vuurgloed, boven zijn haren vertoont zich de ster van zijn vader; naast hem staat aan het hoofd van de vloot de trotse Agrippa, begunstigd door wind en de goden; als admiraal van de schepen draagt hij zijn ereteken: een glanzende scheepskroon met snebben.

Onderzoeksvragen:

1. Wat staat er eigenlijk op jullie deel? Neem onderstaande tabel over en noteer ieder mens, dier of object dat te zien is. Schrijf ook op wat ze doen en of er informatie over bijvoorbeeld kleuren gegeven wordt.

Mens, object, dier:	Activiteit	Informatie over uiterlijk

2. Lees de tekst aandachtig en beantwoord de volgende vragen met behulp van naslagwerken en internet:
 - a) Wie wordt bedoeld met 'de ster van zijn vader'? Wat is zijn naam en van wie is hij de vader?
 - b) Wie is Agrippa?
 - c) Wat is een 'plecht' en wat zijn 'snebben'?
 - d) Noteer ook de gebruikte boeken en websites.
3. Is jouw deel van het schild precies te tekenen? Teken dit deel van het schild, eerst in kladversie en dan op blad 2 (het blad met alleen de tekst van jouw passage).
4. Noteer de aanwijzingen die jouw passage bevat over de positie van de afbeelding in het grotere geheel.

5. Zorg dat je mondeling aan de klas kunt uitleggen wat je getekend hebt: je moet je tekening als het ware kunnen ondertitelen terwijl die aan de hele klas getoond wordt. Ook moet je zeggen of je weet waar jouw afbeelding op het grote klassenschild moet komen.

Werkwijze

Wat?	Wanneer?
Tekst aandachtig lezen en tabel invullen	
Informatie zoeken in boeken en op internet aan de hand van de vragen	
Kladversie tekening	
Maken netversie tekening	
Uitleg tekening aan klas	

De geschiedenis van Rome op het schild van Aeneas

Passage 8:

*Links staat Antonius, gekleed als barbaar met exotische wapens,
overwinnaar van oosterse stammen en Rode-zeekust:
hij voert Egypte, de Oriënt en het verre Bactrië
met zich mee, zijn Egyptische vrouw vergezelt hem, schande!
Ieder schip is in volle vaart, het gehele zeevlak,
door de slag van de riemen en puntige stevens omwoeld,
gaat schuimen. Men koerst naar het open water, het lijkt alsof de Cycladen
zijn losgescheurd en weer drijven, alsof bergen op bergen botsen:
zulke massale schepen met torens stuwen zich voorwaarts.
IJzeren pijlen, omwikkeld met touw dat in brand is gestoken,
vliegen over en weer, de zee wordt rood door een bloedspoor.*

Onderzoeksvragen:

1. Wat staat er eigenlijk op jullie deel? Neem onderstaande tabel over en noteer ieder mens, dier of object dat te zien is. Schrijf ook op wat ze doen en of er informatie over bijvoorbeeld kleuren gegeven wordt.

Mens, object, dier:	Activiteit	Informatie over uiterlijk

2. Lees de tekst aandachtig en beantwoord de volgende vragen met behulp van naslagwerken en internet:
 - a) Wie is Antonius?
 - b) Kun je bedenken wie zijn Egyptische vrouw is?
 - c) Wat zijn Cycladen?
 - d) Noteer ook de gebruikte boeken en websites.
3. Is jouw deel van het schild precies te tekenen? Teken dit deel van het schild, eerst in kladversie en dan op blad 2 (het blad met alleen de tekst van jouw passage).
4. Noteer de aanwijzingen die jouw passage bevat over de positie van de afbeelding in het grotere geheel.

5. Zorg dat je mondeling aan de klas kunt uitleggen wat je getekend hebt: je moet je tekening als het ware kunnen ondertitelen terwijl die aan de hele klas getoond wordt. Ook moet je zeggen of je weet waar jouw afbeelding op het grote klassenschild moet komen.

Werkwijze

Wat?	Wanneer?
Tekst aandachtig lezen en tabel invullen	
Informatie zoeken in boeken en op internet aan de hand van de vragen	
Kladversie tekening	
Maken netversie tekening	
Uitleg tekening aan klas	

De geschiedenis van Rome op het schild van Aeneas

Passage 9:

*Met haar sistrum roept de vorstin haar volk ten strijde,
zij ziet niet om naar de beide slangen die haar bedreigen.
Alle soorten van heilige monsters, de hond Anubis,
strijden tegen Neptunus en Venus en tegen Minerva.
Midden in het gewoel vertoont zich de razende krijgsgod,
uit ijzer gesmeed, en zweven, onheilspellend, demonen.
Tweedracht loopt triomferend rond in gescheurde kleren,
zij wordt gevolgd door Bellona die bloedig haar zweep laat knallen.
Apollo van Actium keek van boven neer op de zeeslag,
hij spande zijn boog: Egyptenaren en Indiërs wijken,
iedere Arabier en alle Sabaeërs vluchten.*

Onderzoeksvragen:

1. Wat staat er eigenlijk op jullie deel? Neem onderstaande tabel over en noteer ieder mens, dier of object dat te zien is. Schrijf ook op wat ze doen en of er informatie over bijvoorbeeld kleuren gegeven wordt.

Mens, object, dier:	Activiteit	Informatie over uiterlijk

2. Lees de tekst aandachtig en beantwoord de volgende vragen met behulp van naslagwerken en internet:
 - a) Wat is een *sistrum*?
 - b) De koningin is Cleopatra, wat hebben die slangen voor rol in haar leven?
 - c) Wie is Anubis?
 - d) Wie is Bellona?
 - e) Noteer ook de gebruikte boeken en websites.
3. Is jouw deel van het schild precies te tekenen? Teken dit deel van het schild, eerst in kladversie en dan op blad 2 (het blad met alleen de tekst van jouw passage).

4. Noteer de aanwijzingen die jouw passage bevat over de positie van de afbeelding in het grotere geheel.
5. Zorg dat je mondeling aan de klas kunt uitleggen wat je getekend hebt: je moet je tekening als het ware kunnen ondertitelen terwijl die aan de hele klas getoond wordt. Ook moet je zeggen of je weet waar jouw afbeelding op het grote klassenschild moet komen.

Werkwijze

Wat?	Wanneer?
Tekst aandachtig lezen en tabel invullen	
Informatie zoeken in boeken en op internet aan de hand van de vragen	
Kladversie tekening	
Maken netversie tekening	
Uitleg tekening aan klas	

De geschiedenis van Rome op het schild van Aeneas

Passage 10:

*Men zag hoe Cleopatra eigenhandig de zeilen ging hijsen,
schoten haastig liet vieren en riep om steun van de winden.*

*De god van het vuur had haar uitgebeeld: door wind en golven
opgejaagd, bleek en beseffend dat haar einde nabij was.*

*Daartegenover had hij een treurende Nijlgod vervaardigd,
een grote gestalte met wuivende kleren en armen; hij riep
de verliezers terug naar zijn donkere schoot en verborgen bronnen.*

Onderzoeksvragen:

1. Wat staat er eigenlijk op jullie deel? Neem onderstaande tabel over en noteer ieder mens, dier of object dat te zien is. Schrijf ook op wat ze doen en of er informatie over bijvoorbeeld kleuren gegeven wordt.

Mens, object, dier:	Activiteit	Informatie over uiterlijk

2. Lees de tekst aandachtig en beantwoord de volgende vragen met behulp van naslagwerken en internet:
 - a) Met welke belangrijke Romeinen had Cleopatra relaties?
 - b) Waarom heeft Vulcanus de Nijlgod hier afgebeeld?
 - c) Noteer ook de gebruikte boeken en websites.
3. Is jouw deel van het schild precies te tekenen? Teken dit deel van het schild, eerst in kladversie en dan op blad 2 (het blad met alleen de tekst van jouw passage).
4. Noteer de aanwijzingen die jouw passage bevat over de positie van de afbeelding in het grotere geheel.
5. Zorg dat je mondeling aan de klas kunt uitleggen wat je getekend hebt: je moet je tekening als het ware kunnen ondertitelen terwijl die aan de hele klas getoond wordt. Ook moet je zeggen of je weet waar jouw afbeelding op het grote klassenschild moet komen.

Werkwijze

Wat?	Wanneer?
Tekst aandachtig lezen en tabel invullen	
Informatie zoeken in boeken en op internet aan de hand van de vragen	
Kladversie tekening	
Maken netversie tekening	
Uitleg tekening aan klas	

De geschiedenis van Rome op het schild van Aeneas

Passage 11:

*De keizer was Rome binnengereden in een drievoudige
triumftocht en hield zijn gelofte aan Italische goden,
een eeuwig geschenk: driehonderd tempels verspreid over Rome.
Straten galmden door de ovaties en vrolijke feesten,
moeders stonden in alle tempels, bij alle altaren,
geslachte stieren bedekten de grond bij de heiligdommen.
De keizer zit voor de deur van de marmeren tempel van Phoebus,
hij ontvangt de geschenken der volkeren, men hangt de buit
in trotse portalen; een lange rij overwonnen stammen
komt naderbij, ze verschillen in taal, in kleding en wapens.
Daar had Vulcanus nomaden en naakte negers gesmeed:
Kleinaziaten en Cariërs, Gelonen gewapend met pijlen
- de Euphraat liet reeds meer onderdanig zijn golven stromen -
de verre stam van de Belgen, de Rijn met zijn dubbele delta,
ontembare Scythen, de Araxes-rivier die bruggen verbrijzelt.*

Onderzoeksvragen:

1. Wat staat er eigenlijk op jullie deel? Neem onderstaande tabel over en noteer ieder mens, dier of object dat te zien is. Schrijf ook op wat ze doen en of er informatie over bijvoorbeeld kleuren gegeven wordt.

Mens, object, dier:	Activiteit	Informatie over uiterlijk

2. Lees de tekst aandachtig en beantwoord de volgende vragen met behulp van naslagwerken en internet:
 - a) De genoemde keizer is Augustus. Hij zit voor de tempel van Apollo, wat heeft Augustus met die tempel te maken?
 - b) Er komen heel veel volkeren langs de tempel. Waarom denk je dat al deze volkeren genoemd worden?

- c) Probeer van al deze volkeren te achterhalen waar ze woonden.
 - d) Noteer ook de gebruikte boeken en websites.
3. Is jouw deel van het schild precies te tekenen? Teken dit deel van het schild, eerst in kladversie en dan op blad 2 (het blad met alleen de tekst van jouw passage).
 4. Noteer de aanwijzingen die jouw passage bevat over de positie van de afbeelding in het grotere geheel.
 5. Zorg dat je mondeling aan de klas kunt uitleggen wat je getekend hebt: je moet je tekening als het ware kunnen ondertitelen terwijl die aan de hele klas getoond wordt. Ook moet je zeggen of je weet waar jouw afbeelding op het grote klassenschild moet komen.

Werkwijze

Wat?	Wanneer?
Tekst aandachtig lezen en tabel invullen	
Informatie zoeken in boeken en op internet aan de hand van de vragen	
Kladversie tekening	
Maken netversie tekening	
Uitleg tekening aan klas	

*Op het schild had Vulcanus, die, ingelicht door profeten,
met de toekomst bekend was, het geschiedverhaal van Italië
en de Romeinse triomfen gesmeed. Daar waren de hele
stamboom vanaf Ascanius en de reeks van oorlogen zichtbaar.
Hij had de wolvin afgebeeld, na de baring en languit liggend
in de begroeide grot van Mars: de spelende tweeling
kroop naar haar tepels en zoog zonder angst aan de volle borst
van de moeder; zij, met haar lange nek naar achter gebogen,
knuffelt de knaapjes om beurten en vormt, al likkend, hun lijfjes.*

*Vlak in de buurt had hij Rome en de Sabijnse vrouwen gegraveerd:
ze werden op de tribunes geschaakt na afloop
van de plechtige circusspelen; een oorlog ontvlamde
tussen Romeinen, koning Tatius en de strenge Curensers.
Daarachter stonden de koningen, die vrede hadden gesloten,
volledig bewapend voor Jupiters altaar, ze hielden een plengschaal
vast en slachtten een varken om het verdrag te bezegelen.*

*Op een ander tafereel trokken paarden, door zwepen gedreven,
Mettius in vier stukken - Albaan, had je woord maar gehouden!
Tullius sleept het verscheurde lijk van de landverrader
dwars door de bossen, bloeddruppels druipen van doornige struiken.
Elders geeft Porsenna bevel de verbannen Tarquinius
weer op te nemen: de stad wordt door vele soldaten belegerd,
Aeneaden grijpen hun zwaarden in dienst van de vrijheid;
levensecht was hij afgebeeld in zijn dreigende woede:
Cocles had het bestaan om de brug te slechten en Cloelia
zwom in de Tiber nadat zij haar ketenen had verbroken.*

*Manlius stond op de top van het schild: hij verdedigt de burcht,
de Capitolijnse tempel en de steile rots van Tarpeia;
in ruw reliëf is het strodak gemaakt van Romulus' hut
en langs de vergulde zuilen fladdert een zilveren gans
die snaterend lijkt te gakken: 'Galliërs staan op de drempel';
Galliërs sluipen omhoog door de struiken, ze trachten, beveiligd
door het geschenk van het nachtelijk duister, de burcht te bezetten;
hij heeft hun haren gesmeed van goud, van goud zijn hun kleren,
korte mantels zijn fraai gestreept, hun blanke halzen
dragen een ketting van goud, hun hand is voorzien van een tweetal
alpen spiesen, lange schilden beschermen hun lichaam.*

*Verder had hij springende Saliërs, naakte Lupercen,
hun met een woldraad omwonden mutsen en heilige schilden
uitgehamerd; op verende wagens vervoeren de moeders
hun vrome gaven door Romes straten. Het volgende smeedwerk
toont het beeld van de Tartarus, de poort van de Hades,
helse straffen, en jou, Catilina, terwijl je hangt
aan een dreigende rots en siddert van angst voor de wraakgodinnen,
verder het afgescheiden Elysium met Cato als rechter.*

*Tussen deze taferelen schittert de brede band
van de zee, gezwollen in goud, en schuimt het email van de golven;
dolfijnen van zilver zwemmen in cirkels rond in het water
dat zij doorklieven en met hun staarten helder doen schuimen.
In het midden zag men twee vloten, met koper beslagen,
de zeeslag bij Actium, die heel de Leucatische rotskust
met oorlogsgeweld overspoelde in een gouden branding van golven.*

*Rechts leidt keizer Augustus de Italiërs, met aan zijn zijde
senaat en volk van Rome, Penaten en machtige goden:
hij staat hoog op de plecht en wordt omstraald door een blijde
vuurgloed, boven zijn haren vertoont zich de ster van zijn vader;
naast hem staat aan het hoofd van de vloot de trotse Agrippa,
begunstigd door wind en de goden; als admiraal van de schepen
draagt hij zijn ereteken: een glanzende scheepskroon met snebben.*

*Links staat Antonius, gekleed als barbaar met exotische wapens,
overwinnaar van oosterse stammen en Rode-zeekust:
hij voert Egypte, de Oriënt en het verre Bactrië
met zich mee, zijn Egyptische vrouw vergezelt hem, schande!
Ieder schip is in volle vaart, het gehele zeevlak,
door de slag van de riemen en puntige stevens omwoeld,
gaat schuimen. Men koerst naar het open water, het lijkt alsof de Cycladen
zijn losgescheurd en weer drijven, alsof bergen op bergen botsen:
zulke massale schepen met torens stuwen zich voorwaarts.
IJzeren pijlen, omwikkeld met touw dat in brand is gestoken,
vliegen over en weer, de zee wordt rood door een bloedspoor.*

*Met haar sistrum roept de vorstin haar volk ten strijde,
zij ziet niet om naar de beide slangen die haar bedreigen.
Alle soorten van heilige monsters, de hond Anubis,
strijden tegen Neptunus en Venus en tegen Minerva.
Midden in het gewoel vertoont zich de razende krijgsgod,
uit ijzer gesmeed, en zweven, onheilspellend, demonen.
Tweedracht loopt triomferend rond in gescheurde kleren,
zij wordt gevolgd door Bellona die bloedig haar zweep laat knallen.
Apollo van Actium keek van boven neer op de zeeslag,
hij spande zijn boog: Egyptenaren en Indiërs wijken,
iedere Arabier en alle Sabaeërs vluchten.*

*Men zag hoe Cleopatra eigenhandig de zeilen ging hijsen,
schoten haastig liet vieren en riep om steun van de winden.
De god van het vuur had haar uitgebeeld: door wind en golven
opgejaagd, bleek en beseffend dat haar einde nabij was.
Daartegenover had hij een treurende Nijlgod vervaardigd,
een grote gestalte met wuivende kleren en armen; hij riep
de verliezers terug naar zijn donkere schoot en verborgen bronnen.*

*De keizer was Rome binnengereken in een drievoudige
triumftocht en hield zijn gelofte aan Italische goden,
een eeuwig geschenk: driehonderd tempels verspreid over Rome.
Straten galmden door de ovaties en vrolijke feesten,
moeders stonden in alle tempels, bij alle altaren,
geslachte stieren bedekten de grond bij de heiligdommen.
De keizer zit voor de deur van de marmeren tempel van Phoebus,
hij ontvangt de geschenken der volkeren, men hangt de buit
in trotse portalen; een lange rij overwonnen stammen
komt naderbij, ze verschillen in taal, in kleding en wapens.
Daar had Vulcanus nomaden en naakte negers gesmeed:
Kleinaziaten en Cariërs, Gelonen gewapend met pijlen
- de Euphraat liet reeds meer onderdanig zijn golven stromen -
de verre stam van de Belgen, de Rijn met zijn dubbele delta,
ontembare Scythen, de Araxes-rivier die bruggen verbrijzelt.*